

Leo Trotskij: Vad betyder Rakovskijs kapitulation?¹

(31 mars 1934)

[Ur *Writings of Leon Trotsky [1933-1934]*, New York: Pathfinder Press 1975, s 273-278.
Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Rakovskijs deklARATION, som tillkännager att han, med hänsyn till den internationella reaktionens intensiva skärpning, avser att begrava sina meningsmotsättningar med "partiet" och fullständigt underkasta sig "disciplinen", kom för många som en blixtnedslag från klar himmel. Och inte att undra på! Under sina år i landsflykt förvandlades den gamle kämpan från en människa till en symbol, inte bara för den internationella vänsteroppositionen utan också för stora skikt inom arbetarklassen i allmänhet.

Den genomsnittliga läsarens reaktion på Rakovskijs kapitulation är att det är en seger för byråkratin, eller – om detta skikt tilldelas sin personliga pseudonym – en stor seger för Stalin! Förvisso förkunnade inte Rakovskij att hans uppfattningar var felaktiga och han sjöng heller inte några bysantinska jubelsånger till det byråkratiska ledarskapet, men med sin deklARATION medgav han i vart fall att man under kampen mot den internationella reaktionen måste upphöra med kampen mot den stalinistiska byråkratin. Om hans deklARATION ur rent enskild synvinkel inte innehåller något av den motståndande och skamliga självförödmjukelse och självförnedring som nu har blivit ett oundgängligt villkor för "bolsjevikisk" partiloyalitet, så förefaller den vid en första anblick desto viktigare ur politisk synvinkel.

Men det vore helt fel att bara hålla sig till händelsens omedelbara intryck och rent psykologiska effekter. Det är varje marxists plikt att inte bedöma Rakovskijs fall som ett fall i sig själv utan som ett politiskt symptom, det vill säga att ställa det i förhållande till de djupare utvecklingsprocesserna.

För mer än ett halvt år sedan skrev vi: "De extremt svåra villkor under vilka de ryska bolsjevik-leninisterna arbetar utesluter dem från möjligheten att spela den ledande rollen i internationell skala. Vänsteroppositionens grupp i Sovjetunionen kan dessutom utvecklas till ett nytt parti endast som resultat av den nya internationalens framgångsrika formering och utveckling. Det revolutionära kraftcentret har definitivt flyttat över till väst, där de omedelbara möjligheterna för partibygge är ojämförligt större."²

Dessa rader var ingen slumpmässig anmärkning, utan sammanfattade istället hela det senaste årtiondets erfarenheter. Den ryska Vänsteroppositionen ställde sig som omedelbart mål att återupprätta bolsjevikpartiet och föra tillbaka dess politik till den internationella revolutionen, men under sin kamp dukade den under. Man kan lida nederlag på grund av att man driver en i grunden felaktig politik. Men även med en riktig politik kan man falla offer för ogynnsamma styrkeförhållanden. Engels påpekade upprepade gånger att ett revolutionärt parti som lider ett avgörande historiskt nederlag oundvikligen förminsкас till ett organisatoriskt intet. Vid en första anblick kan bolsjevikpartiets öde motsäga detta, eftersom det trots nederlaget 1905 tolv år senare uppnådde världshistoriens största revolutionära seger. Men vid en närmare granskning stärker detta exempel bara Engels

1 "The Meaning of Rakovsky's Surrender", *The Militant*, 28 april, 1934.

2 L Trotskij, [Sovjetunionens klasskaraktär](#), på marxistarkiv.se, s 14.

uttalande. Som massorganisation försvann bolsjevikpartiet från scenen under åren 1907-1911. Det återstod bara några få, utspridda, till största delen vacklande medlemmar, det återstod en tradition, och framförallt återstod det en emigrantgrupp med Lenin i ledningen. Uppsvinget 1912-1914 fick en ny revolutionära generation att resa sig, väckte en del gammalbolsjeviker ur sin slummer och skapade på så sätt en *ny* partiorganisation, som historiskt – men ingalunda organisatoriskt – var en fortsättning på det gamla bolsjevikpartiet. Detta exempel uttömmar inte den fråga vi berör, men ger vissa stödjepunkter för att förstå den.

Vänsteroppositionen började med kampen för att industrialisera Sovjetunionen och kollektivisera landets jord. På sätt och vis vann de *denna* kamp, nämligen i den mening att sovjetregeringens hela politik från och med 1928 utgör en byråkratiskt förvrängd tillämpning av Vänsteroppositionens principer. Utan detta skulle inte Sovjetunionen existera längre. Men de ekonomiska frågorna utgör bara en del, och dessutom en underordnad del, av vårt program, vars tyngdpunkt ligger på den internationella revolutionens område. Och på detta område har vi, och hela världsproletariatet, under de senaste elva åren bara lidit nederlag: 1923 i Bulgarien och Tyskland, 1924 i Estland, 1925-1927 i Kina, 1926 i England och Polen, 1928-1932 Kominterns successiva byråkratiska förfall, 1933 nazisternas seger i Tyskland, 1934 katastrofen i Österrike.

Under alla dessa händelser och processer har Vänsteroppositionens analyser och prognoser bekräftats på ett slående om än olyckligtvis negativt sätt. Man kan exempelvis läsa den franske författaren Malraux³ *Les conquérants* [Erövrarna] och *La condition humaine* [Människans lott]. Utan att helt och fullt förstå de inbördes politiska förhållandena och konsekvenserna riktar författaren här en förödande anklagelse mot Kominterns politik i Kina, och stärker med sina bilder och figurer på ett ytterst slående sätt allt som Vänsteroppositionen slog fast i sina teser och formuleringar redan före själva händelserna. Ingen kan bestrida dessa den marxistiska metodens ovärderliga teoretiska segrar! Det var inte den marxistiska metoden som besegrades 1905 utan bolsjevikpartiet. Senare, efter några år, visade sig metoderna vara riktiga och segerrika. Men direkt efter nederlaget lämnade 99% av medlemmarna – inklusive de i centralkommittén – partiet och blev fridsamma medborgare, ibland till och med borgarbrackor.

Det är ingen slump att den nationella reaktionen segrade i Sovjetunionen på basis av den proletära revolutionens sociala landvinningar. Proletariatet i väst och de förtryckta folken i öst förevisar bara nederlag. Istället för proletariatets diktatur sprider sig fascismens diktatur. Oavsett vilka skälen till detta må vara, så var tanken på en internationell revolution dömd att hamna i vanrykte, eftersom revolutionen i sig själv visade sig vara otillräcklig. Som representant för den internationella revolutionens principer tappade framförallt Vänsteroppositionen förtroende i de sovjetiska arbetar-massornas ögon. Det är den verkliga orsaken till tillväxten av den byråkratiska apparatens diktatur i Sovjetunionen och till dess nationalkonservativa förfall.

Varenda rysk arbetare känner också med hela sitt hjärta solidaritet med proletariatet i resten av världen och hoppas att det till slut ska segra, men den internationella revolutionen som *praktisk* faktor har gradvis försvunnit ur de ryska massornas synfält. De sätter sina förhoppningar till Sovjetunionens ekonomiska framgångar; de diskuterar passionerat frågor om mat och husrum; de

3 André Malraux (1901-1976) var vid denna tidpunkt medlem i en kommitté som hade bildats för att ge Trotskij säkerhet i Frankrike. Under Folkfrontsperioden samarbetade han aktivt med stalinisterna och vägrade stöda Trotskij mot förtalet under Moskvarättegångarna. Efter Andra världskriget blev han tjänsteman i en gaullistisk regering.

blir mer optimistiska när skörden blir bra – men det som rör den internationella arbetarrörelsen har blivit Manuilskij-Kuusinen-Lozovskijs angelägenhet, och ingen i landet tar dem på allvar.

Vad gäller den andliga sammansättningen hos Sovjetunionens härskande skikt är ett exempel ytterst belysande – nämligen hur Kirov⁴ uttryckte sig vid den senaste partikongressen: ”Det är nästan omöjligt att uttrycka hur härligt det är att leva nu.” Kirov är ingen slumpmässig figur, han är medlem i politbyrån och politisk generalguvernör över Leningrad, han innehar den post i partiet som Zinovjev hade när hans inflytande var som störst. Det är fullt förståeligt att Kirov gläder sig över de tekniska framgångarna och att livsmedelsbristen har minskat. Det skrämmande är att Kirov bara ser dessa nationella, delvisa framgångar men helt utelämnar den internationella arbetarrörelsen ur bilden. En militärdiktatur härskar i grannlandet Polen, den värsta reaktionen av alla grannstater. Moskva tvingas upprätthålla sin ”vänskap” med Mussolini, och det italienska proletariatet är efter 12 års fascism fortfarande helt maktlöst och splittrat. Den kinesiska revolutionen spolierades, Japan härskar i Manchuriet, Sovjetunionen tvingades överlämna den Östra kinesiska järnvägen,⁵ det mest strategiska verktyget för revolutionen i öst, till Japan. I Tyskland har nazisterna segrat utan strid, och inga byråkratiska skojare och bedragare vågar inte längre hävda att denna seger ”accelererade” den proletära revolutionen. I Österrike ligger det fastkedjade och blödande proletariatet nedbrutet på marken. Komintern är komprometterad bortom all räddning, den har blivit en broms på revolutionen. Trots sina brott blir socialdemokratin på nytt arbetarklassens starkaste parti, och förbereder vägen för ett fascistiskt slaveri i alla ”demokratiska” länder. I Frankrike genomförs Thälmanns politik av Thorez. Medan det tyska proletariatets blomma tynar bort i koncentrationsläger och fångelser, verkar Kominternbyråkratin nästan medvetet vara i maskopi med socialdemokratin för att göra hela Europa, ja hela världen, till ett fascistiskt koncentrationsläger. Och Kirov, en medlem i det ledande organet i världens första arbetarstat, medger att han saknar ord för att uttrycka dagens levnadsglädje. Kan det helt enkelt vara dumhet? Nej, mannen är inte dum. Dessutom uttrycker han inte bara sina egna känslor. Hans bevingade ord upprepas och lovordas av hela den sovjetiska pressen. Både talare och åhörare glömmer helt enkelt bort hela världen. De handlar, tänker, känner bara på ryska, och till och med inom dessa ramar bara på sina byråkratiska allierade.

Sosnovskijs och Preobrazjenskij⁶ kapitulationsuttalanden återspeglar samma anda. De blundar för världsproletariatet. Det är det enda sättet för dem att kunna förlika sig med den sovjetiska byråkratin nationella perspektiv. Och om de söker försoning, så behöver de det på grund av att de inte ser någon stödjepunkt, ingen hävstång, inga stora historiska möjligheter i de stormar av proletära

4 Sergej Kirov (1886-1934), medlem i politbyrån och ordförande för kommunistpartiets i Leningrad. Mördad i december 1934, delvis som resultat av GPU:s klumpiga genomförande av en komplott som var ämnad att förtala Trotskij.

5 Östra kinesiska järnvägen var den del av den ursprungliga transsibiriska järnvägen som gick genom Manchuriet till Vladivostok. Tidigare hade Trotskij skarpt kritiserat de inom Vänsteroppositionen som hävdade, att eftersom den Östra kinesiska järnvägen var ett tsaristiskt, imperialistiskt projekt, så måste en arbetarstat avsäga sig den genom att ge den till den kinesiska borgarklassen. Stalin behöll järnvägen fram till 1935, då han sålde den till den kinesiska marionettregeringen i Manchukuo i ett försök att avvärja ett japanskt angrepp på Sovjetunionen. Järnvägen hamnade återigen under sovjetisk kontroll under Andra världskriget. Trots att de styrkor som leddes av Mao Zedong 1949 tog över det kinesiska fastlandet, överlät inte Stalin linjen till den kinesiska regeringen förrän 1952.

6 Jevgenij Preobrazjenskij (1886-1937), var en av bolsjevikpartiets sekreterare 1920, och skrev 1926 *Den nya ekonomin*, en kreativ analys av de problem som den sovjetiska ekonomin stod inför. Som medlem i Vänsteroppositionen utslöts han 1927 ur partiet, återintogs 1929, utslöts på nytt 1931 och släpptes återigen in. Hans sista offentliga framträdande var vid den sjuttonde partikongressen 1934, där han liksom andra oppositionella bad om ursäkt för tidigare illgärningar och fördömde Trotskij. Under utrensningarna vägrade Preobrazjenskij bekänna och sköts utan rättegång.

katastrofer i väst, som följer på varandra hack i häl.

Efter Hitlers seger, som innebar slutet på Fjärde internationalens ("Vänsteroppositionens") förhistoria, var det varken lätt för oss i Tyskland eller i Europa överhuvudtaget – det är den tröghetslag som härskar på alla områden – att inse att vi nu måste bygga de nya proletära partierna under skoningslös kamp mot de gamla. Men om vi inte hade slagit in på denna väg i tid så skulle Vänsteroppositionen aldrig ha rest sig från sin förhistoria till sin egen egentliga historia, och dessutom helt och hållet försvunnit från den politiska scenen. Men så mycket svårare det är för Vänsteroppositionens gamla medlemmar i Sovjetunionen, skingrade, isolerade, förvirrade, eller än värre systematiskt felinformerade, att slå in på den nya vägen. Rakovskij har ett stort revolutionärt sinne, en personlighet, ett skarpt sinne. Men ingen bör bli avgudad. Rakovskij är också bara en människa, och efter att i årtal ha varit åtskild från de stora historiska perspektiv som inspirerar Fjärde internationalens medlemmar, fick det "mänskliga" i honom överhanden. Med detta vill vi på intet sätt rättfärdiga Rakovskij. För kämpar innebär inte att förklara att man förlåter, det innebär bara ett ens egen revolutionära visshet stärks.

Gleichschaltung [elimineringen av motståndare] fortsatte i årtal neråt, från revolutionär internationalism till nationell reformism, från Lenin till Kirov. Segern över Rakovskij är bara det mest iögonfallande symptomet på marxismens förfall och haveri i det land som blev en arbetarstat på grund av marxismen. En märklig dialektik, en bitter dialektik, men den finns faktiskt här och går inte att undvika med hjälp av själslig akrobatik.

Rakovskijs deklARATION är uttryck för en subjektiv återvändsgränd och pessimism. Utan att överdriva med ens en hårsman kan vi säga att Stalin fick Rakovskij med hjälp av Hitler. Men det betyder inte att Rakovskijs väg leder till ett politiskt ingenstans. Hans exempel kan bära med sig ett dussin eller mer unga kamrater. På den proletära internationella politikens område kommer det inte att förändra någonting. I Rakovskij sörjer vi en förlorad politisk vän. Vi känner oss inte försvagade av att han avlägsnas från kampen, eftersom det, om än tragiskt ur personlig synvinkel men politiskt orubbligt, stärker våra grundläggande principer. Som revolutionär faktor är Komintern död. Från ledarskapet i Moskva kan världsproletariatet bara förvänta sig svårigheter och sabotage. Situationen är utomordentligt svår men ingalunda hopplös, eftersom våra svårigheter bara är en återspeglning av världskapitalismens svårigheter som de bryts genom båda byråkratierna. Två processer löper jämsides, i och genom varandra: å ena sidan den gamla strukturens sönderfall, avsägelsen av gamla övertygelser, kapitulation inför Hitler, och som en skugga av det kapitulation inför Stalin; men å andra sidan kritikens uppvaknande, ett febrilt sökande efter en bred revolutionär väg, insamlandet av Fjärde internationalens kadrer.

Från och med nu kan den leninistiska strömningen i Sovjetunionen bara återupplivas med hjälp av stora revolutionära framgångar i väst. De ryska bolsjeviker som förblir trogna vår sak under ett tryck från den nationella reaktionen som är utan motstycke – och det finns fler av dem än vi misstänker – kommer att belönas av den fortsatta utvecklingen. Men nu kommer ljuset inte att komma från öst utan från väst. Till och med den skamligt förrådade kinesiska revolutionen väntar på nya impulser från världsproletariatets sida.

Vi har inte tid att gråta så länge över förlorade vänner – inte ens kamrater från 30 års kamp. Låt varje bolsjevik säga till sig själv: "En 60-årig kämpe med erfarenhet och prestige lämnar våra led. I hans ställe måste jag vinna tre 20 år gamla kämpar så kommer luckan att fyllas. Bland 20-åringarna

kommer det att finnas nya Rakovskijs, som kommer att föra vårt arbete vidare, med oss eller efter oss.

Bakom Rakovskijs kapitulation⁷

(19 april 1934)

[Ur *Writings of Leon Trotsky [1933-1934]*, s 285. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

TASS [den sovjetiska nyhetsbyrån] meddelar för andra gången denna månad att Rakovskij har kapitulerat för Stalin.

Vi får från en ytterst auktoritativ källa veta att det hela skedde på följande sätt. I början av 1929 deporterades den tidigare ordförande för folkkommisariernas råd i Ukraina, och Sovjetunionens ambassadör i Paris, till Barnaul i Centralasien, där han blev kvar i mer än 5 år. GPU omgav honom med ett allt hårdare grepp. Under de senaste två åren har hans hustru, som var med honom i landsförvisningen, berövats möjligheten att brevväxla med sin son, en ung läkare som arbetar i Paris.

I slutet av 1929 gjorde den gamle revolutionären ett djärvt flyktförsök, och lyckades trots en exempellös bevakning ta sig fram till gränsen, där han skadades av sovjetiska vakter.

Vid den tiden skrev hela världspressen att Rakovskij var sjuk eller till och med död. I verkligheten forslades den skadade mannen till sjukhuset på Kreml. Där fick han omsorgsfull behandling men utsattes också för enorma moraliska påtryckningar.

Men Rakovskij gav inte upp.

Hans sår hade knappt läkt när han skickades tillbaka till Barnaul och fick fördubblad bevakning.... Han förlorade alla perspektiv. Skakad av att sitt enastående försök hade misslyckats, skrev den sjuka, moraliskt knäckta 60-årige mannen under sin kapitulation. Så länge Rakovskij var kvar i Barnaul ville hans vänner i de kretsar som kallas "trotskistiska" inte avslöja dessa fakta för att inte orsaka skada för den förvisade mannen.

Nu när kapitulationen är fullbordad ser samma kretsar det som nödvändigt att tillkännage den sanna innebörden i Rakovskijs kapitulation.

Imorgon kommer de sovjetiska myndigheterna möjligen att sätta tryck på Rakovskij för att få honom att förneka dessa fakta. Det kommer inte att bli det första exemplet på sådana handlingar från Stalins sida. Men sådana tillvägagångssätt lurar ingen.

7 "Behind Rakovsky's Capitulation". *The Militant*, 19 maj, 1934. Osignerad.